

ISSN 1997–4264 (Print)

Міністерство культури України
Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Київського національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

Збірник наукових праць

Заснований 2006 р.

Випуск 38

Київ 2026

Засновник – Київський національний університет театру,
кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого

З 2008 р. Збірник наукових праць
«Науковий вісник Київського національного університету театру,
кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого» є фаховим виданням у галузях:

мистецтвознавство та культурологія

спеціальності 21 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»,
25 «Музичне мистецтво»,
26 «Сценічне мистецтво»,
34 «Культурологія».

***Наказом Міністерства освіти і науки України № 582
від 24.04.2024 р., Додаток 6, оновлено позицію журналу
у Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)***

Індексується в міжнародних бібліографічних базах
Google Scholar, Scientific Journals Impact Factor, Scientific Indexing Services,
Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CrossRef.

Підтримує політику відкритого доступу,
має власний вебсайт, на якому розміщуються всі статті випусків: <http://nv.knutkt.edu.ua/>

*Рекомендовано до друку Вченою радою Київського
національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого
(Протокол № 5 від 26 травня 2026 р.)*

Розділи 38-го випуску «Наукового вісника КНУТКіТ імені І. К. Карпенка-Карого», – «Сценічне мистецтво», «Аудіовізуальне мистецтво» та «Культурологія», – безперечно, будуть цікавими для фахівців і студентів. Дослідження, вміщені у збірнику, охоплюють чималий часовий період. Вони знайомлять нас із історією і діяльністю театрів у різні періоди їх розвитку, а також із особистостями акторів, з технологіями та мистецькими прийомами як театральних закладів, так і світу кіно, новими напрямками в розвитку цих видів мистецтва, режисерськими здобутками й методиками навчання майбутніх акторів, творчими пошуками митців і міжнародними культурними зв'язками КНУТКіТ імені І. К. Карпенка-Карого та інших мистецьких закладів вищої освіти України.

© Київський національний університет
театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, 2026
© Автори статей, 2026

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Онiщенко Олена Iгорiвна, доктор фiлософських наук, професор, завiдувачка кафедри гуманiтарних дисциплiн, Київський нацiональний унiверситет театру, кiно i телебачення iменi I. К. Карпенка-Карого (Україна)

Scopus ID 60233952100

Web of Science ResearcherID IHA-9301-2023

ORCID: 0009-0003-6951-1861

Члени редакційної колегії:

Балевiчюте Рамуне, PhD, доцент, проректор Литовської Академії музики й театру (Литва)

Scopus ID 57208919681

Web of Science ResearcherID CFJ-3025-2022

ORCID: 0009-0002-6023-0046

Гевер Вердунмун Селестiн, доктор фiлософiї з масових комунiкацiй, професор кафедри масових комунiкацiй, Унiверситет Нiгерiї, Нсука (Нiгерiя)

Scopus ID 57205748950

Web of Science ResearcherID T-6151-2017

ORCID: 0000-0003-0618-5352

Колiнько Марина Вадимiвна, д.фiлос.н., професор,

професор кафедри фiлософiї, соцiологiї i полiтологiї, Державний торговельно-економiчний унiверситет (Україна)

Scopus ID 57290353100

Web of Science ResearcherID GLQ-7740-2022

ORCID: 0000-0002-1043-2742

Копаня Камiль, PhD, професор, Театральна академія iменi А. Зельверовича (Польща)

Scopus ID 56100068300

Web of Science ResearcherID FGC-8605-2022

ORCID: 0000-0002-6250-3979

Кочарян Інна Сергiївна, доктор економiчних наук, професор, ректор Київського нацiонального унiверситету театру, кiно i телебачення iменi I. К. Карпенка-Карого (Україна)

Scopus ID 56499291200

ORCID: 0000-0003-0334-0054

Марченко Сергiй Миколайович, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри режисури та драматургiї кiно i телебачення, Київський нацiональний унiверситет театру, кiно i телебачення iменi I. К. Карпенка-Карого (Україна)

Scopus ID 58663225900

ORCID: 0000-0003-3580-6410

Павлова Олена Юрiївна, доктор фiлософських наук, професор, професор кафедри фiлософiї, Нацiональний технiчний унiверситет України «Київський полiтехнiчний iнститут iменi Iгоря Сiкорського» (Україна)

Scopus ID 57720440400

Web of Science ResearcherID AAC-6423-2019

ORCID: 0000-0002-0593-1336

Редя Валентина Якiвна, доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри свiтової музики, Нацiональна музична академія України iменi П. I. Чайковського (Україна)

Web of Science ResearcherID F-2040-2018

ORCID: 0000-0002-4754-2371

Рогожжа Марiя Михайлiвна, доктор фiлософських наук, професор, професор кафедри етики, естетики та культурологiї, Київський нацiональний унiверситет iменi Тараса Шевченка (Україна)

Scopus ID 57205759524

Web of Science ResearcherID ABX-2959-2022

ORCID: 0000-0002-1469-861X

Сiкорська Iрина Михайлiвна, кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник вiддiлу музикознавства та етно-музикологiї, Iнститут мистецтвознавства, фольклористики та етнологiї iменi М. Т. Рильського (Україна)

Scopus ID 58923245400

Web of Science ResearcherID KDL-6364-2024

ORCID: 0000-0002-3485-9206

EDITORIAL BOARD

HEAD OF THE EDITORIAL BOARD:

Onishchenko Olena Igorevna, Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Humanitarian Disciplines Department, I. K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television (Ukraine)

Scopus ID 60233952100

Web of Science ResearcherID IHA-9301-2023

ORCID: 0009-0003-6951-1861

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Balevičiūtė Ramūne, PhD, Associate Professor, Vice-Rector of the Lithuanian Music and Theatre Academy (Lithuania)

Scopus ID 57208919681

Web of Science ResearcherID CFJ-3025-2022

ORCID: 0009-0002-6023-0046

Hewer Verlunmun Celestine, PhD in Mass Communication, University of Nigeria, Nsukka (Professor, Mass Communication Department) (Nigeria)

Scopus ID 57205748950

Web of Science ResearcherID T-6151-2017

ORCID: 0000-0003-0618-5352

Kolinko Maryna Vadymivna, Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Philosophy, Sociology and Political Science Department, State Trade and Economics University (Ukraine)

Scopus ID 57290353100

Web of Science ResearcherID GLQ-7740-2022

ORCID: 0000-0002-1043-2742

Kopania Kamil, PhD, Professor, A. Zelwerowicz Theatre Academy (Poland)

Scopus ID 56100068300

Web of Science ResearcherID FGC-8605-2022

ORCID: 0000-0002-6250-3979

Kocharian Inna Serhiivna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Rector of the I. K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television (Ukraine)

Scopus ID 56499291200

ORCID: 0000-0003-0334-0054

Marchenko Serhiy Mykolayovych, Candidate of Art History, Associate Professor, Associate Professor of the Directing and Dramaturgy Film and Television Department, I. K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television (Ukraine)

Scopus ID 58663225900

ORCID: 0000-0003-3580-6410

Pavlova Olena Yuriivna, Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Philosophy Department, Ukraine National Technical University «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» (Ukraine)

Scopus ID 57720440400

Web of Science ResearcherID AAC-6423-2019

ORCID: 0000-0002-0593-1336

Redya Valentina Yakivna, Doctor of Art History, Professor, Professor of the World Music Department, P. I. Tchaikovsky National Music Academy (Ukraine)

Web of Science ResearcherID F-2040-2018

ORCID: 0000-0002-4754-2371

Rogozha Maria Mykhailivna, Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Ethics, Aesthetics and Cultural Studies Department, Taras Shevchenko Kyiv National University (Ukraine)

Scopus ID 57205759524

Web of Science ResearcherID ABX-2959-2022

ORCID: 0000-0002-1469-861X

Sikorska Iryna Mykhailivna, Candidate of Art History, Senior Researcher of the Musicology and Ethnomusicology Department, M. T. Rylsky Art History, Folklore and Ethnology Institute (Ukraine)

Scopus ID 58923245400

Web of Science ResearcherID KDL-6364-2024

ORCID: 0000-0002-3485-9206

ЗМІСТ

СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО

Ангелова Ангеліна

Сценічні практики в поглядах китайських мислителів від періоду Весни й Осені (770–476 до н. е.) до початку доби Мін (1368)10

Берест Роман, Циганик Мирослава

Творча та ідейно-політична діяльність артистів Львівського театру опери та балету (1944–1947 роки)19

Бінєєва Алла, Сомов Лев,**Локтіонова Марина**

Дослідження та оцінка ефективності онлайн-навчання у викладанні дисципліни «Сценічна мова»33

Богомазов Петро

Сценічне світло як сценографічний інструмент роботи з нетеатральним простором40

Владимирова Наталія

До питання ідентифікації творчої особистості М. Андрієнка-Нечитайла у мистецькому просторі Парижа47

Гринишина Марина

Наддрама Ювана Голля «Мафусаїл, або Вічний буржуа» в європейському театрі 1920-х років: від соціального гротеску німецького дадаїзму до метафізичної рефлексії французького сюрреалізму54

Гринчак Ганна

Специфіка словесної дії та логіко-інтонаційної побудови в українській поезії XVIII–XIX ст.64

Данилейко Лілія

Вимушена міграція/релокація українських театральних митців: історична періодизація і культурні наслідки70

Дзірук Рудольф

Методи подолання творчої кризи здобувачів вищої освіти в системі професійної підготовки акторів драматичного театру80

Іващенко Ірина, Стрельчук Вікторія

Інтеграція формотворчих прийомів іммерсивного театру до драматичної сцени України87

Кашліков Кирило, Рахнянський Віктор

Режисер як перекладач драматургії: постановка «Перекладів» Браяна Фріла в українському контексті96

CONTENT

SCIENCE ART

Anhelova Anhelina

Performing practices in the views of Chinese Thinkers from the Spring and Autumn period (770–476 BCE to the onset of the Ming dynasty (1368)10

Berest Roman, Tsyhanyk Myroslava

Creative and ideological-political activity of artists of the Lviv Opera and Ballet Theatre (1944–1947)19

Binieieva Alla, Somov Lev,**Loktionova Maryna**

Research and evaluation of the effectiveness of online learning in teaching the discipline «Scenic Speech»33

Bogomazov Petro

Stage lighting as a scenographic tool for working with non-theatre space40

Vladymyrova Natalia

On the question of identifying the creative personality of M. Andriyenko-Nechytailo in the Paris artistic space47

Grynshyna Maryna

Sur-drama «Methuselah, or Eternal Bourgeois» by Yvan Goll in the European theatre of the 1920s: from the social grotesque of German dadaism to the metaphysical reflection of French surrealism54

Hrynychak Hanna

Specificities of verbal action and logical-intonational structure in Ukrainian poetry of the 18th–19th centuries64

Danyleiko Liliia

Forced migration/relocation of Ukrainian theatre artists: historical periodization and cultural consequences70

Dziruk Rudolf

Methods of overcoming creative crisis in higher education applicants within the system of professional training of dramatic theatre actors80

Ivashchenko Iryna, Strelchuk Viktoria

Integration of formative techniques of immersive theatre into the dramatic stage of Ukraine87

Kashlikov Kyrylo, Rakhnianskyi Viktor

Director as translator of dramaturgy: the production of Brian Friel's 'Translations' in the Ukrainian context96

Коровченко Оксана

Сценічний грим як інструмент акторського самовираження: тренінговий аспект102

Миленька Галина

Евристичний потенціал театральної антропології Евдженіо Барби (передвиражальність)110

Неупокосв Руслан

Ретрофутуризм і ретикулярна модель часу в культурі метамодернізму119

Остапенко Дмитро

Організація концертної діяльності та музичне виконавство в Україні: традиції та сучасність.... 128

Поспєлов Олег

Маловідомі сторінки діяльності театру-вар'єте «Колізей» під керівництвом антрепренера Ернеста Торна у Львові на початку XX ст.138

Стьопін Євген

Режисерсько-продюсерський паритет як ознака творчої самореалізації Віталія Малахова (1991–2001): досвід персоналізованого підходу152

Ходаківська Еліна, Полонський Валерій

Першоджерела як основа реконструкції та розвитку сучасного українського театру160

Чигляєв Ярослав

Еволюція видовищних мистецьких форм: від театральних практик футуризму та дадаїзму до сучасних перформативних подій.....168

Щегель Вікторія

Фізичний театр: до питання жанрової ідентифікації.....176

Korovchenko Oksana

Stage makeup as a tool of actor's self-expression: training aspect102

Mylenka Halina

Heuristic potential of theatre anthropology of Eugenio Barba («pre-expression»)110

Neupokoiev Ruslan

Retrofuturism and the reticular time model in Metamodern culture119

Ostapenko Dmytro

Concert activity organization and musical performance in Ukraine: traditions and modernity...128

Pospelov Oleg

The little-known pages of the activity of the Coliseum Variety theatre under the direction of entrepreneur Ernest Thorn in Lviv at the beginning of the 20th century138

Stopin Yevhen

Directorial-producer parity as a sign of Vitalii Malakhov's creative self-realization (1991–2001): the experience of a personalized approach152

Khodakivska Elina, Polonskyi Valerii

Primary sources as the basis for the reconstruction and development of modern Ukrainian theatre....160

Chygliaiev Yaroslav

The evolution of spectacular art forms: from the theatrical practices of futurism and dadaism to contemporary performative events168

Shchegel Viktoriia

Physical theater: on the question of genre identification176

АУДІОВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО**AUDIOVISUAL ART****Базів Дмитро**

Форми цензури у сфері кінематографії в Україні доби Незалежності.....184

Волошенюк Оксана

Хроніка пошанування Сергія Параджанова крізь призму мистецьких подій та текстів: 2024 – 100 років від дня народження, 2025 – 35 років від часу смерті193

Демура Алла

Етичне візуальне мислення як аналітична оптика: на матеріалі кіно про державне насильство201

Baziv Dmytro

Modes of censorship in the sphere of cinematography in Ukraine in the Post-independence period.....184

Volosheniuk Oksana

Chronicle of honoring Sergey Paradzhanov through the prism of artistic events and texts: 2024 – 100 years of his birth, 2025 – 35 years of his death.....193

Demura Alla

Ethical visual thinking as an analytical optic: A case study of cinema on state violence.....201

Демєхін Данило

Екранний танець в інтерактивному просторі
соціальних медіа: інноваційні формати
аудіовізуального мистецтва210

Єсін Олексій

Від бунту до присутності: суб'єкт утримання як
посткамюзіанська модель абсурду у фільмі
Віма Вендерса «Ідеальні дні»216

Журавльова Тетяна, Образцова Анна

Суржик в сучасному кіно-телепросторі України
як прояв комічного225

Карашук Владислав

Аудіовізуальний дисбаланс: чинники недооцінки
звуку в теорії кіно235

Клопенко Максим

«Критична хвиля» української документалістики
(1987–1995 рр.): віддзеркалення періоду
протесту241

Кожукало Тетяна

Художні ремінісценції як інструмент формування
авторського стилю (На матеріалі вибраних
студентських фільмів 2017–2025 років).....251

Кочарян Інна

Економічні механізми та фінансове забезпечення
продюсерської діяльності в умовах ринкової
невизначеності.....259

Курбанов Георгій

Жанр вестерн в інтерпретації японської
кінематографічної традиції: режисерське
бачення269

Марченко Валентин

Викладання кінорежисури. Зображальна
культура фільму та візуальна «магія кіно»279

Метанчук Анна

Моделі кінокомунікації у сучасному
продюсерстві: типологія та особливості впливу
на глядача287

Моїсєєв Микита

Когнітивна модель ESMAMAPa Хуана
Чатти: методологічні засади аналізу сучасної
кіномузики296

Мусієнко Оксана С.

Кінозірка як міф і універсальний архетип у
екранному просторі (На прикладі творчості
Алена Делона і Жан-Поля Бельмондо)304

Росляк Роман

Комерційний, клубний, сільський кінопрокат в
Україні (20-ті роки XX ст.)315

Demyekhin Danylo

Screen dance in the interactive space of social
media: innovative formats
of audiovisual art.....210

Yesin Oleksii

From revolt to presence: the subject of retention as a
post-Camusian model of the absurd in
Wim Wenders' film Perfect Days216

Zhuravliova Tetiana, Obratsova Anna

Surzhyk in the modern cinema and television space
of Ukraine as a manifestation of the comic225

Karashchuk Vladyslav

Audiovisual imbalance: factors of underestimate
sound in film theory235

Klopenko Maksym

The «Critical Wave» of Ukrainian documentary
filmmaking (1987–1995): a reflection
of the era of protest241

Kozhukalo Tetiana

Artistic reminiscences as a tool for the formation
of authorial style (Based on selected student films,
2017–2025)251

Kocharian Inna

Economic mechanisms and financial support
for production activities in conditions of market
uncertainty.....259

Kurbanov George

The western genre through
the lens of Japanese cinematic tradition:
a directorial vision.....269

Marchenko Valentyn

Teaching film direction. Visual culture of film
and the visual «magic of cinema».....279

Metanchuk Anna

Models of cinema communication in modern
production: typology and features of influence on
the viewer.....287

Moiseiev Mykyta

Juan Chattah's ESMAMAPa cognitive model:
methodological framework for contemporary
film music analysis.....296

Moussienko Oksana S.

The Film Star as myth and universal archetype in
Screen Space (The case of Alain Delon and
Jean-Paul Belmondo)304

Rosliak Roman

Commercial, club, rural film distribution
in Ukraine (1920s)315

Сіренко Максим

Екранний персонаж цифрової доби: синтез акторської дії та віртуальних технологій324

Станіславська Катерина

Формування звукового образу в анімації: естетичний і педагогічний аспекти331

Томашпольський Дмитро

Концепція сміху Анрі Бергсона як інструмент вироблення комедійних стратегій у кінематографі та цифрових медіа XXI століття.....338

Хроленко Артем

Віртуальний світ як декорація: еволюція ролі оператора на майданчику з LED-екранами (технологія StageCraft).....346

Шадурський Владислав

«Кінематографічне» як сучасна естетична категорія аудіовізуальної культури355

КУЛЬТУРОЛОГІЯ**Кушинська Лариса**

Переосмислення концепту нематеріальної спадщини ЮНЕСКО та поповнення репрезентативного списку від України364

Миропольська Євгенія

Естетико-культурологічні засади абсурдизму в сучасних мистецьких практиках.....372

Онисьченко Олена

Гендерний чинник художньої творчості: жіноче, занадто жіноче (На матеріалі розвідки К. Гессел «Історія мистецтва без чоловіків»).....379

Тернова Марина

Греко-римська історіографія в культурологічній моделі Робіна Джорджа Колінгвуда: прогнозування міждисциплінарного підходу ...389

Хоню Вікторія

Внутрішні ресурси слова (на прикладі експериментальної поезії модернізму): культурологічний підхід397

Sirenko Maksym

The screen character of the digital age: synthesis of acting and virtual technologies324

Stanislavska Kateryna

Formation of sound image in animation: aesthetic and pedagogical aspects331

Tomashpolskyi Dmytro

Bergson's concept of laughter as a tool for developing comedic strategies in cinema and digital media of the 21st century.....338

Khrolenko Artem

The virtual world as a set: The evolution of the cinematographer's role on LED volume stages (StageCraft technology)346

Shadurskyi Vladyslav

«Cinematicity» as a contemporary aesthetic category in audiovisual culture355

KULTUROLOGY**Kushynska Larysa**

Rethinking concept of the UNESCO's intangible cultural heritage and the expansion of Ukraine's representative list364

Myropolska Yevheniia

Aesthetic and cultural foundations of absurdism in contemporary artistic practices372

Onishchenko Olena

Gender factor of artistic creativity: feminine, too feminine (Based on the research material by K. Hessel «History of Art without Men»).....379

Ternova Maryna

Greek and Roman historiography in Robin George Collingwood's 'cultural model': predicting an interdisciplinary approach.....389

Khoniukh Viktoriya

Internal resources of the word (on the example of experimental poetry of modernism): cultural approach.....397



РЕЖИСЕР ЯК ПЕРЕКЛАДАЧ ДРАМАТУРГІЇ: ПОСТАНОВКА «ПЕРЕКЛАДІВ» БРАЯНА ФРІЛА В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Каши́ков Кирило

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7160-1047>,
старший викладач кафедри акторської
майстерності та режисури драми. Київський
національний університет театру, кіно і
телебачення імені І. К. Карпенка-Карого,
Київ, Україна

Рахнянський Віктор

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0580-6201>,
кандидат філологічних наук, старший викладач
і завідувач кафедри філології. Київський
національний університет театру, кіно і
телебачення імені І. К. Карпенка-Карого,
Київ, Україна

DIRECTOR AS TRANSLATOR OF DRAMATURGY: THE PRODUCTION OF BRIAN FRIEL'S 'TRANSLATIONS' IN THE UKRAINIAN CONTEXT

Kyrylo Kashlikov

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7160-1047>,
Senior Lecturer of the Acting and Drama Directing
Department. I. K. Karpenko-Karyi Kyiv National
Theatre, Cinema and Television University,
Kyiv, Ukraine

Viktor Rakhnianskyi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0580-6201>,
PhD in Philology, Senior Lecturer & Head of the
Philology Department. I. K. Karpenko-Karyi
Kyiv National University of Theatre,
Cinema and Television, Kyiv, Ukraine

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

режисер, сценічний
переклад, інтерпретація,
культурний контекст,
ідентичність, пам'ять,
мова, Браян Фріл,
«Переклади».

Анотація. Мета статті – дослідити особливості режисерського прочитання тексту драматичного твору як форми сценічного перекладу на прикладі постановки п'єси «Переклади» Браяна Фріла в українському театральному континуумі, визначити механізми трансформації смислів у процесі перенесення оригінального твору в інші історико-культурні реалії. **Методологія дослідження** базується на поєднанні кількох взаємодоповнювальних підходів. Насамперед ідеться про інструментарій memory studies, що дає змогу читати виставу як текст, у якому індивідуальна пам'ять входить у складний



зв'язок із колективним минулим. У роботі над статтею також використано наступні наукові методи: історичної ретроспекції, описовий, аналітичний, методи зіставлення та узагальнення. **Наукова новизна.** Сутність даного дослідження полягає в осмисленні режисера як перекладача, який здійснює багаторівневе перетворення драматичного тексту, беручи до уваги вербальні та невербальні засоби театральної виразності. Уперше у вітчизняній науці постановка п'єси «Переклади» Б. Фріла аналізується як приклад «культурного перекладу», що, своєю чергою, дає можливість простежити процес створення нових смислів у контексті актуального історичного досвіду. **Висновки.** Проаналізовано сценічну інтерпретацію сучасної п'єси «Переклади» Б. Фріла. Доведено, що п'єса «Переклади» має імпліцитну перекладацьку природу, яка уможливорює її багатократне інтерпретаційне відтворення в різних культурних контекстах. З'ясовано, що така інтерпретація сприяє створенню нових смислових конфігурацій, у яких загострюються питання етнокультурної ідентичності, (ре)конструкції історичної пам'яті та колоніального досвіду. Вистава створила простір для діалогу між культурами, у якому глядач виступає активним учасником процесу «перекладу» значень.

KEYWORDS:

director; stage translation; interpretation; cultural context; identity; memory; language; Brian Friel; 'Translations'.

Abstract. The aim of this article is to examine the specific nature of a director's interpretation of a dramatic text as a form of stage translation, using the example of the production of Brian Friel's play 'Translations' in the Ukrainian theatrical context, as well as to identify the mechanisms of meaning transformation in the process of transferring a work into a different cultural and historical space. **Research methodology.** The following scientific methods were used in the preparation of this article: historical retrospection, descriptive and analytical methods. **Scientific novelty.** The essence of the work lies in the fact that the subject of the study is the director as a subject of translation activity, who carries out a multi-level transformation of the dramatic text, combining verbal and non-verbal means of theatrical expression. For the first time, the Ukrainian production of the play 'Translations' is examined as an example of dual translation – linguistic and cultural – which allows us to trace the process of forming new meanings within the context of contemporary historical experience. **The conclusions.** The stage interpretation of Brian Friel's contemporary play 'Translations' is analyzed. It is proved that the play *Translations* has an implicit translational nature, which enables its multiple interpretive recreations in different cultural contexts. It is established that such an interpretation contributes to the creation of new semantic configurations, in which issues of ethnocultural identity, (re)construction of historical memory, and colonial experience are intensified. The production created a space for cross-cultural dialogue, in which the viewer acts as an active participant in the process of «translating» meanings.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. У праці досліджено проблему сценічного перекладу драматичного тексту як складного багаторівневого процесу, що виходить за межі суто лінгвістичної трансформації. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення ролі режисера в сучасному театрі як інтерпретатора і співтворця смислів, особливо в умовах актуалізації культурної пам'яті, мовної ідентичності та історичного досвіду в українському суспільстві. Крім того, співпраця режисера і перекладача є вельми важливою для сценічної постановки, оскільки театрально переклад – це створення нового тексту для сцени, який «живе», а не просто існує на папері.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Проблематика перекладу драматичного тексту, сценічної

інтерпретації та взаємодії мови й ідентичності активно обговорюється у вітчизняній гуманітаристиці. У контексті дослідження п'єси Браяна Фріла «Переклади» магістральними є наукові розвідки, що розглядають переклад не лише як мовне розкодування, а як і соціокультурний, політичний акт.

Серед дослідників творчості Браяна Фріла варто виокремити Ф. Маззару та Д. Філіппопулу, які наголошують, що у п'єсі «Переклади» переклад посідає центральне місце, виконуючи функцію репрезентації ірландської ідентичності, історичної пам'яті та колоніального досвіду.

К. Мюррей наголошує, що в «Перекладах» подвійна функція мови визначає особливості драматургічної побудови твору та зумовлює його складність для сценічного втілення. У цьому ключі праці дослідника дають можливість глибше зро-

зуміти, чому режисерська інтерпретація даної п'єси виходить за межі літературного потрактування і потребує осмислення мови як символу і носія історичної пам'яті народу.

А. Де Петріс звертає увагу на парадоксальну мовну структуру п'єси: конфлікт між ірландською та англійською мовами репрезентовано в тексті, написаному англійською. Такий художній прийом створює ефект умовної багатомовності, у якій одна мова заміщує іншу. Це положення є принципово важливим для розуміння кожної наступної сценічної версії твору, адже кожне нове втілення п'єси вже є вторинним щодо оригіналу.

Отже, сьогодні, як вже було зазначено вище, театрознавчі розвідки з питань перекладу драматичних творів у соціокультурному і політичному контексті є вельми актуальними. Отож *мета статті* – виявити специфіку режисерського прочитання тексту п'єси «Переклади» Браяна Фріла як форми сценічного перекладу, визначити механізми трансформації смислів у процесі перенесення оригінального твору в інші історико-культурні площини.

Виклад основного матеріалу. Традиційне трактування перекладу як процесу передачі значень між двома мовними системами є недостатнім для опису трансформацій, що відбуваються під час сценічної реалізації драматичного тексту в іншому культурно-історичному контексті. Театральна постановка постає не лише як репрезентація перекладеного тексту, а як і автономний інтерпретаційний акт, у межах якого режисер, акторський склад, сценографи та глядацька аудиторія функціонують як співтворці сенсів, закладених драматургом в оригіналі.

Драма Браяна Фріла «Переклади» («*Translations*», 1980) у цьому контексті становить особливо релевантний об'єкт наукового дослідження. Як наголошують науковці Ф. Маззара та Д. Філіппопулу, переклад у п'єсі посідає центральне місце, виконуючи функцію символічної репрезентації ірландської ідентичності та колоніального досвіду» (Mazzara & Philipporoulou, p. 6). Прем'єра української інтерпретації драми в Національному академічному драматичному театрі імені Лесі Українки у жовтні 2022-го року (режисер-постановник – народний артист України Кирило Кашліков) продемонструвала сильний потенціал твору до актуалізації в сучасному вітчизняному соціокультурному контексті: ірландський сюжет про

британську колонізацію XIX століття став розмовою про Україну 2020-х, про міста під окупацією, заборону мови, зникнення топонімів. Рецензенти київської постановки одностайно відзначали, що вистава не потребує жодних пояснень для українського глядача: «Кожне слово падає у напружений зал, якому не треба нічого пояснювати» (Полякова, 2022).

Це спостереження розкриває природу сценічного перекладу, здійсненого в київській постановці: режисер не «переніс» драматургічний текст про ірландців в українську сучасність, а намагався зберегти універсальність заявленої в тексті ситуації, яка дає глядачам можливість самостійно «здійснити переклад» між двома культурними реальностями.

Особливість п'єси «Переклади», як справедливо заважують дослідники, полягає в тому, що мова одночасно виступає і предметом, і засобом репрезентації (Mazzara & Philipporoulou, p. 12). Для нашої наукової розвідки є важливим наступне спостереження: одним з головних чинників конструювання нашої ідентичності є мова (у свідомості часто фактично отожднюються мова і суспільна група). У постмодерністських теоріях ідентичність індивіда потрактовується як лінгвістичний конструкт. За словами культуролога Джозефа Харріса, «самість людини можна порівняти із розкішним багатокольоровим килимом із мов, які ми постійно вплітаємо в нього і переплітаємо» (Рахнянський, 2019, с. 29-30).

Мова відіграє основну роль в етнідиференціації: вона є об'єктивним фактором як формування етнокультурної групи, так і її подальшого розвитку. Суттєвим є те, що мова – це засіб формування особливої мовної свідомості спільноти. Також етнідиференційовальними можуть виступати інші різноманітні чинники: уявлення про рідну землю, національний характер, народне і професійне мистецтво, цінності й норми, історична пам'ять, релігія тощо (Рахнянський, 2019, с. 30).

Отже, беручи до уваги вищевказану функцію «подвійної природи» мови у виставі «Переклади», перед режисером постає зумовлена необхідність подвійної перекладацької операції (репрезентації ситуації, за якої одна мовна система умовно заміщує іншу), коли режисер виступає як інтерпретатор, що трансформує не лише вербальний текст, а й невербальні складові театрального

висловлювання (просторове, ритмічне, пластичне чи візуальне).

Загальновідомо, процес сценічного перекладу передбачає проходження висхідного культурного матеріалу через систему інтерпретаційних фільтрів (акторська техніка, режисерська концепція, естетичні коди, рецептивні очікування аудиторії), що призводить до формування нових культурних конфігурацій.

Однією з ключових специфічних рис «Перекладів» є їхня парадоксальна мовна структура: п'єса, що тематизує конфлікт між ірландською та англійською мовами, написана виключно англійською.

Для київської постановки ця властивість тексту набуває особливого значення. Теодозія Зарівна, перекладаючи п'єсу українською, опинялася перед тією самою конвенцією: персонажі мають грати «по-ірландськи», але говорять українською, яка «грає» роль і ірландської, й англійської одночасно залежно від персонажа. Таким чином, будь-який переклад п'єси іншою мовою є вторинним щодо вже здійсненого автором перекладацького акту.

Ця багаторівнева умовність не зводиться до втрати змісту, а сприяє його семантичному розширенню, оскільки український культурний досвід історично пов'язаний із подібними процесами мовної маргіналізації. Культурна оглядачка М. Полякова відзначила саме це «мовне рішення» як «одне з найкрасивіших у п'єсі»: «Прийжджі не розуміють місцевих, а місцеві вчили у школі давньогрецьку, а не англійську. І переклади правильні, переклади фальшиві або вже непотрібні переклади так насичують повітря, аж бринить» (Полякова, 2022). Це спостереження глядача підтверджує теоретичне припущення: мовна конвенція п'єси не лише зберігається в українській постановці – вона набуває нового, більш безпосереднього значення, бо українська аудиторія власним досвідом знає, що значить «існувати лише у перекладі».

На нашу думку, дотичним до даного дослідження є міркування Габрієля Марселя на тему екзистенції людини, які він організовує навколо таких основних категорій, як пам'ять, ідентичність і присутність у світі. Екзистенція, яку він розуміє як буття в дорозі, здійснюється й доповнюється через пам'ять минулого. Адже сягання думкою назад у часі дає змогу розпізнати минуле, що, на думку метра філософії екзистенціалізму, неминуче уявляється як пройдений шлях. У позиції «людина – блукач» приховується сутність

автентичного буття людини у світі, тобто повне усвідомлення власного існування і прагнення до маніфестування своєї присутності. Підставою присутності в світі є можливість розпізнавання і розуміння минулого, яка спирається на процеси пам'ятання. Людина як «буття, що пам'ятає», передає свідчення, які є записом її індивідуальних спогадів, включених у рамки колективної пам'яті етнокультурної групи, до якої вона належить (Рахнянський, 2019, с. 102).

Постановка «Перекладів» у Національному академічному драматичному театрі імені Лесі Українки є унікальним явищем одночасно як культурний, інституційний і суто театральний проєкт. У червні 2023-го року трупa виступила на сцені *Abbey Theatre у Дубліні*. *Abbey Theatre* – місце, де 1980-го року відбулася прем'єра «Перекладів» у виконанні *Field Day Theatre Company*. Та перша постановка відбулася не в Дубліні і не в Белфасті, а в Дері – «досить інакше для нас – ставити виставу там. Це мало величезний вплив» (Kolychev, 2023). Те, що 43 роки потому українська трупa грала цю п'єсу на тій самій сцені під час повномасштабної війни, є театральним актом найвищої символічної інтенсивності.

Про значення цього моменту говорив міністр закордонних справ Ірландії Міхаель Мартін: «Переклади» – одна з найвеличніших п'єс про ідентичність, мову, ландшафт, історію – про те, як ми спілкуємося через ці розділення або не можемо цього зробити. Дуже символічно, що національний театральний ансамбль Києва і його аудиторія відчували, що цей ірландський текст резонує з їхнім особистим і колективним досвідом, поки вони переживають цю жахливу незаконну війну» (Kolychev, 2023).

З нашої точки зору, в розмові про ірландський сюжет в українському прочитанні ключовим положенням є теза про подвійний переклад: ідеться не лише про мовну трансформацію тексту, а й про перенесення колоніального досвіду з одного історико-культурного контексту в інший.

Мовна асиметрія у п'єсі зумовлює комунікативні бар'єри та формує стан культурної залежності (Mazzara & Philipporoulou, p. 7-8). У постановці Національного академічного драматичного театру імені Лесі Українки цей конфлікт інтерпретується через український історичний досвід мовної політики, що надає глядачеві можливість здійснювати паралельне прочитання. У київській постановці «Перекладів» зустріч двох культур не

означає, що одна поглинає іншу: вона породжує щось третє, чого не було в жодній з них окремо.

Режисер вистави наголошував в одному з інтерв'ю: театр працює «щоб люди могли відчувати емоції, не пов'язані з болем від втрати близької людини або страхом бомбардування» (Kolychev, 2023). Водночас це не свідчить про спроби втечі від реальності. Вистава занурює глядачів у вир доленосних подій для Ірландії, хоча цей досвід і проживається у захищеному просторі, де біль набуває форми, стає осмисленим через події в Україні, але при цьому глядач не відчуває себе залишеним, самотнім. У цьому і полягає одна з найосновніших функцій театру як психотерапевтичної практики.

Пам'ять як антропологічний чинник надає культурному тексту нескінченне джерело мотивів. Вона передбачає також і своєрідну модальність, обумовлюючи авторське ставлення до спогадуваних образів, які можуть набувати іншого значення, відмінного від первинного, завдяки ностальгії, міфологізації або нав'язливій повторюваності певних «кадрів» з минулого. Пам'ять створює як міфи про наше минуле, так і фантасмагорії, виступаючи при цьому і як засіб репрезентації історії, чинник подолання історичної амнезії, і як ефективний психоаналітичний інструмент. В останньому з зазначених випадків пам'ять бере участь у моделюванні внутрішніх процесів, які формують ідентичність індивіда. Індивідуальна і соціальна пам'ять тісно пов'язані між собою. Здобутки індивідуальної пам'яті в процесі комунікативного акту трансформуються у зміст соціальної пам'яті, а останній, засвоюючись індивідом, стає надбанням особистого досвіду. У своїй єдності вони забезпечують безперервність і спадкоємність процесу пізнання, передачу індивідуальних і колективних надбань від покоління до покоління, що робить індивідуальний досвід невмирущим, а соціальний – дієспроможним (Рахнянський, 2019, с. 92-93).

Актори наповнюють ірландських персонажів власним воєнним досвідом. «Це п'єса про Ірландію, але одночасно про нас, і вона неймовірно актуальна, близька, зрозуміла» (Полякова, 2022). Персонажі «Перекладів» є культурними архетипами, що виходять далеко за межі ірландського контексту. Ось так, наприклад, Оуен – це архетип зрадника-посередника, який наївно вірить у нейтральність мови; Сара – архетип народу, який відвойовує право говорити власним голосом; Х'ю – архетип інтелектуала, що стоїть між скам'янінням у минулому і відкритістю до майбутнього. Режи-

сер вистави формулює свою мистецьку позицію як питання: «Що є тією межею, переступивши яку, ти втрачаєш себе?» (*Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки. Переклади: сторінка вистави*)

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що режисер виконує функцію інтерпретатора й співтворця нових смислів. На відміну від конвенційного мовного перекладу, сценічна інтерпретація охоплює не лише сам текст, а й систему невербальних засобів (пластика, простір, ритм, візуальність), що формують цілісну художню концепцію.

Дослідження доводить, що п'єса Браяна Фріла «Переклади» має імпліцитну перекладацьку природу, яка уможлиблює її багатократне інтерпретаційне відтворення в різних культурних контекстах. З'ясовано, що така інтерпретація сприяє створенню нових смислових конфігурацій, у яких загострюються питання етнокультурної ідентичності, (ре)конструкції історичної пам'яті та колоніального досвіду. Вистава створила простір для діалогу між культурами, у якому глядач виступає активним учасником процесу «перекладу» значень.

Постановка Національного академічного драматичного театру імені Лесі Українки у жовтні 2022 року стала тим феноменом «подвійного перекладу», де відбувається не лише мовна трансформація, а й перенесення історико-культурного досвіду з ірландського ґрунту в українські сучасні реалії.

Сценічний переклад має часовий вимір: кожна нова постановка є реакцією на актуальні соціально-політичні обставини і, водночас, інтерпретацією культурної пам'яті. Це акцентує історичну змінність смислів і залежність художнього твору від контексту його рецепції. Таким чином, театральна інтерпретація виступає не лише мистецьким, а й соціокультурним актом, що бере участь у формуванні суспільного дискурсу

Отже, сучасний режисер є перекладачем у широкому культурному сенсі – суб'єкт, який здійснює трансформацію тексту в нову художню реальність, зумовлену конкретним історичним і соціокультурним контекстом, він функціонує як складний медіатор між текстом, культурою та глядачем, поєднуючи в собі ролі інтерпретатора, перекладача і співтворця. Його діяльність репрезентує багаторівневий акт трансформації, у якому драматургічний текст перестає бути статичною структурою і набуває динамічного характеру відкритої семіотичної системи. У цьому контексті

режисура постає як практика культурного пере-
кладу, що передбачає не лише відтворення змісту,
а й реконфігурацію значень відповідно до нових
історичних і соціокультурних умов.

У даній науковій розвідці доведено, що п'єса
«Переклади» Браяна Фріла містить у своїй основі
метаперекладацький потенціал, який виявляється
через проблематизацію мови як інструмента вла-
ди, ідентичності та пам'яті. Драматургія твору
побудована на конфлікті мовних систем і культур-
них кодів, що робить її особливо відкритою до ін-
терпретаційних варіацій. Це дає змогу розглядати
п'єсу, що аналізується, як модель перекладацько-
го процесу, де кожна нова постановка стає актом
повторного «прочитання».

Перспективи подальших досліджень пов'язані
з поглибленням теоретичного осмислення сценіч-
ного перекладу як окремого типу міжсеміотично-
го перекладу, а також із розширенням емпіричної
бази через аналіз конкретних театральних кейсів
у різних національних контекстах. Актуальним
є також вивчення взаємодії режисерських страте-
гій із сучасними медіаформами, дослідження ролі
глядача в процесі смислотворення, а також аналіз
того, як театральні практики відображають і тран-
сформують глобальні процеси культурної взаємо-
дії, української ідентичності та пам'яті в умовах
викликів сучасного світу.

Джерела та література

- Kolychev, E. (2023, 23 June). Brian Friel's Translations, in Ukrainian: «This is about everything that is happening in Ukraine». *The Irish Times*. June, 23. URL: <https://www.irishtimes.com/culture/stage/2023/06/20/brian-friels-translations-this-play-is-about-us-about-everything-that-is-happening-in-ukraine/> (дата звернення: 10.03.2026).
- Mazzara, F., & Philippopoulou, D. *The Challenge of Translating Brian Friel's Translations*. 24 p. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/idleprint/14618/> (дата звернення: 15.03.2026).

Національний академічний драматичний театр імені
Лесі Українки. *Переклади: сторінка вистави*. URL:
<https://lesyatheatre.com.ua/ukr/plays/translations>
(дата звернення: 10.03.2026).

Полякова, М. (2022, 22 листопада). Переклади мені че-
рез Майдан. *Інший Київ*. URL: <https://inkyiv.com.ua/2022/11/perekladi-meni-cherez-maydan/> (дата
звернення: 10.03.2026).

Рахнянський, В. (2019). *Модель формування етнічної
ідентичності в літературі чикано: варіант Ри-
чарда Родрігеса*: дис. ... канд. філол. наук: спец.
10.01.04. Київський національний лінгвістичний
університет. 215 с.

References

- Kolychev, E. (2023). Brian Friel's Translations, in Ukrainian: «This is about everything that is happening in Ukraine». *The Irish Times*. June, 23. Retrieved: March 10, 2026, from <https://www.irishtimes.com/culture/stage/2023/06/20/brian-friels-translations-this-play-is-about-us-about-everything-that-is-happening-in-ukraine/>
- Mazzara, F., & Philippopoulou, D. *The Challenge of Translating Brian Friel's Translations*. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/idleprint/14618/> (Retrieved: 15.03.2026).
- Natsionalnyi akademichnyi dramatychnyi teatr imeni Lesi Ukrainky. Pereklady: storinka vystavy* [Translations: exhibition page]. URL: <https://lesyatheatre.com.ua/ukr/plays/translations> (data zvernennia: 10.03.2026).
- Polyakova, M. (22 lystopada 2022). Pereklady meni cherez Maidan [Translate me through Maidan]. *Inshyi Kyiv*. URL: <https://inkyiv.com.ua/2022/11/perekladi-meni-cherez-maydan/> (data zvernennia: 10.03.2026). [in Ukrainian]
- Rakhnyansky, V. (2019). *Model formuvannia etnichnoi identychnosti v literaturi chykanos: variant Richarda Rodrihessa* [A Model of Ethnic Identity Formation in Chicano Literature: Richard Rodriguez's Variant]: dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.01.04. Kyivskyi natsionalnyi lnhvistychnyi universytet). 215 s. [in Ukrainian]

Подано до редакції 05.05.2026 р.

Підписано до друку 28.05.2026 р.